

Europako Etnien geografia

Paulo Agirrebaltzategi

Europa.

10.521.928 km².

624.000.000 bizilagun.

31 Estatu.

Zenbat Etnia? Hirurogeitik gora dira Europa honetako Etniak. Hauetako erdiek baino gehiagok ez dute Estaturik osatzen, eta beste Estaturen baten menpean (edo barruan) daude.

Gure eskoletan geografia fisikoak Europako lurraren berri ematen digu; giza geografiak bizilagunen berri ematen digu (inoiz arrazen, hizkuntzen, erlijioen eta etnien berri apurren bat ere bai); geografia politikoak Estaturen berri ematen digu.

Baina Europako geografia politikoak oso gutitan erakusten digu etnien geografia. Estaturen geografia da Europako geografia politikoa, oinharri-oinharrian. 'Etnia' adigai antropologikoa da; eta Europaren politika estatalak ez du sarriegi gogotan hartu errealitate antropologiko hori. Baina Europako Etniek bizirik diraute, inoiz baino bi-ziago gaur. Eta desafioka ari zaizkie Estatuei, politikaren maila berean.

ESTATUAK ETA ETNIAK EUROAPAN

Ameriketako zenbait etniari buruz idatzi duten liburu batean, honela diote bi idazleek: «Gaurregun ez da gizarterik, zeinetan estatua eta nazioa bat direnik ezin bait daiteke esan, nobelisten eta politikarien irudimenetan ez baldin bada»¹.

Europari buruz behintzat zalantzarik gabe esan daiteke hau. Estatu nazionalak direlako horik politikari batzuren burutan bakarrik gertatzen dira gaur. Eta etnia bakarreko Estatuak oso bakanak dira gaurko Europan: Portugal, Irlanda, Islandia, eta besteren bat.

Guy Héraud da Europako Etnien geografia eta arazoa sakonkien aztertu dutenetakoa². Honela definitzen du Etnia: «Hizkuntza eta kultura edo zibilizazio berbera eta bereizgarria dituen giza multzoa da etnia»³. Euskaraz «herria» hitza ere erabili ohi dugu etnia adierazteko (*Euskal Herria* esaten dugunean, e.b.). Etnia baten nortasuna hainbat elementuk osatzen du, eta horik elkarrekin lotu-loturik egon ohi dira; baina beti ere elementu horietakoren bat nagusitzen eta nabarmentzen da besteen artean. Héraud-en ustez, etniaren azkenburuko berezitasun hori hizkuntza da. Hala ere, ezin daiteke har hizkuntza etniaren beste elementuetatik bereiz.

Estatua ez da jatorrizko gizartea. Historian zehar sorturikoa da. Gizarte primitiboan barnelotura ahaidetasunean eta kulturaren eta beste horrelako lokarri pertsonaletan zetzan. Estatuak, berri, lurraldez mugaturiko gizarteak dira, alde batetik; bestalde, barruti horretan bizi diren lagun guztiekiko aginte politiko zentralaren monopolioa adierazten du Estatuak. Lurralde mugatu horrek eta gobernu aparatuek definitzen dute, bada, Estatua.

Etniak Estatuak baino lehenagokoak dira gizonen historian eta gizartearen antolakuntzan. Eta Estatuak, hain zuzen ere, bere agintea, legea eta ordenua, etniazko gizarteak irentsiaraz edo bilduaraz zabaldu izan dute sarritan. Izan ere, Estatuak batera sortzen dira gutiengoak haien barrutietan (arrazazkoak, etniazkoak, erlijiozkoak, etab.ezko gutiengoak).

Europako Estatuak hauk berriak dira; batzuek oso berriak, munduko azken gudatearen ondoren sortuak. Hau oso kontutan edukitzekoa da, oraingo Estatuak eta horien mugak berezkoak eta jatorrizkoak balira bezala aurkeztu nahi dizkigutenen kontra. Etniazko gizarteak aldakorrek dira; baina askozaz aldakorragoak dira Estatuak. Europako Estatu modernoak gorabehera politiko bidetatik sortu dira, eta sarritan gudateak direla bitarteko.

Eta berorien muga aldakorrek ere akordio politiko edo militarren ondorio bezala ezarri izan dira.

Horregatik Europako Estatu gehienak Europako Etniak iren-
tsiaz, suntsituaz, edo zatikatuaz eta banatuaz sortu izan dira.
Munduko lehen gudatearen ondoren Estatu mugak markatze-
ko nazionalitateen barrutiak erizpide bezala hartzea erabaki bal-
din bazen ere, orduan bertan Europan egin zen Estatu berrera-
ketak ere ez zuen gauza handirik konpondu. Eta bigarren gu-
dateak okerragotu besterik ez zituen egin Europako etnien ego-
erak, Estatu mugak aldatuz.

Europako Ekonomi Elkartea (EEE) Estatu mailako erakun-
dea da; eta horren etorkizun politikoa ere oraingo Estatu ar-
bera ikusten da. Ezaguna denez, De Gaulle-k etengabe eta ir-
moki defendatu zuen Estatu Europa. EEEtik nekez itxaron
daiteke Etnien Europa berri eta batu bat; baina Europako Nazio
debekatuen batasuna eta elkarrekiko burrukak aldarazi lezake
EEEren bidea eta Europako geografia politikoa.

«Estatu-nazioen» edo Estatu «nazionalen» asmaketa eta era-
keta burgesiaren lana izan zen, haren ekonomi eta merkatu in-
terresetarako egoki eta aukerakoak zirelako. Horretarako Estatu
barnean zeuden benetako etnia eta nazionalitate edo nazioen be-
rezitasunak eta autonomia politikoak deuseztu egin behar ziren,
merkatu interesei barruti egoki bat sortzeko, bestelako (kultu-
razko, hizkuntzazko etab.rezko) trabarik gabe.

Horregatik gaurko Europako nazio zapalduen eta ukatuen
arazoa ezin daiteke azter, sozio-ekonomi sistema kontutan eduki
gabe, nahiz eta Etnien arazoa ez den horretan agortzen. Honela
dio Guy Héraud-ek berak: «Nahiz liberal-kapitalista nahiz so-
zial-kolektibista izan erregimena, nazio alienazioaren alderdi esen-
tziala da ekonomia. Politikaren aldetik askatzen ez den bitar-
tean, hustiatu irauten du edozein herrik; eta hustiaren horrek
herriaren suntsipena bizkortzen du»⁴. Kultura eta ekonomia ezin
daitezke bereiz.

Europako Nazio ukatuen arazoa kulturazkoa eta hizkuntzaz-
koa da, etni arazoa da; baina aldi berean arazo politikoa eta eko-
nomikoa da. Eta horregatik ere, nazio hauen burruka kultur-
aren aldetik ezezik, politik agintea hartzearen eta sozio-ekonomi
askapenaren aldetik ere badao. Bere interes ekonomikoetarako
Estatu nazionala eratzen saiatu den burgesiak, Estatu barneko
kultur eta «nazional» berdintasuna erabiltzen du, politik eta eko-
nomi batasunaren ideologiazko babes bezala.

Gaurregun Europa bitan banaturik dago, sistema sozio-ekonomikoari eta politikoari begiratuz: Europa kapitalista eta Europa sozialista. Alderdi bateko ala besteko Nazio debekatuen legezko egoera desberdina da, orokorki hartuz behintzat; Estatu sozialisten barneko nazionalitateen eta gutiengo etnikoen nortasuna hobeto onhartua eta defendatua dago, orokorki hartuz, bai legez eta bai gertatzez ere. Hala ere, Europako Estatu sozialistek ere ez dute gainditu Burgesiak sorturiko eta eraturiko Estatu nazionalaren ideia eta asmoa; eta esan daiteke, esan, Europa ekialdean ere etniak nazio ukatuak direla. Sozialismoak, Estatu burgesaren sistema sozio-ekonomikoa ukatzean eta iraultzean, horien politika estatalista eta zentralista eta horien kultur kolonialismoa ukatu eta irauli beharko lituzke. Sozialismoak Europan duen egiteko nagusi bat da hau, gizona askatzeko sistema bezala agertu eta egiazkotu nahi badu.

Jakin-en zenbaki honetan Europako Estatu kapitalistetako «Nazio debekatuen» arazoa aztertzen da⁵; egokia litzateke beste zenbaki batetan Europa sozialistako etnien egoera eta arazoa aztertzea.

Europako Estatuei eta Etniei buruz ari garelarik, bereizkuntza garrantzizko bat egitekoa da, gutiengo etnikoen artean: alde batetik, Estatuen Europa bonetan Estatu izatea ukatu eta eragotzi egin zaien Etniak; bestetik, nahiz eta Estatu bihurturiko etniak izan, beren zati edo alderdi bat beste Estaturen baten menpean dutenak; bereizkuntza honi helduko diogu, Guy Héraud-i jarraiki, eta etnologiazko ikuspegitik begiratuz —eta ondorio bezala, politik ikuspegitik begiratuz—, oso garrantzizkoa delakoan⁶.

ESTATURIK GABEKO ETNIAK EUROPAN

ALBA — ESKOZIA

(Ik. artikulua berezia).

BREIZH — BREITANIA

(Ik. artikulua berezia).

CYMRU — GALES

(Ik. artikulua berezia).

ULSTER — IPAR EIRE

(Ik. artikulua berezia).

FEROE Irlak — FERINGIA

18 irla dira, Eskoziaren eta Islandiaren artean. Denen artean 1.398 km². 37.000 bat bizilagun.

Irla hauetako etniaren hizkuntza eskandinaboa da; danieratik oso desberdina, hala ere.

1380tik hona Danimarkaren menpean egon da Feringia. 1816 arte autonomiari eutsi zion; urte honetan, ordea, Danimarkaren eskualde bezalatsu bihurtu zen.

Feroe irlatarrak arrantzatik bizi dira ia oso-osorik; beren esportazioetatik %90 arraina bait da. Horregatik ere Feringiaren ekonomia eta politika oso loturik daude derrigorrez Danimarkari.

Feringiarrek gogor eutsi diote beren nortasun etnikoari, eta beren autonomia politikoaren aldeko burrukan ez dute etsi. Europako bigarren gudatearen ondoren Danimarkatik bereiztea nahi izan zuten, eta horretarako plebiszitoa egin ere egin zen. Separatistek doi-doi baina irabazi egin zuten. Hala ere, ez zen aurrera eraman, separatistetako batzuk atzera jo zutelako ere bai. Baina balio izan zuen plebiszito harek. Izan ere, Danimarkaren barruan iraun zezan, 1948an irlen autonomia onhartu eta legeztatu zuen Danimarkak. Bere parlamentua du, horrela, Feringiak.

Bertako hizkuntza nazionala, daniera bezala irakasten da eskolan; eta administrazioan ere ofizialkidetasun osoa du. Administrazio daniarrak diruz laguntzen du frugieraz liburuak argitaratzeko.

1962an gobernu independentista bat jarri zen Feringian; baina praktikan ez da inolaz ere erraza ikusten nolatan gauzatu dezakeen horrelako independentzia Europa estatalista honetan. Baina testigutza bezala behintzat, argi eta garbi adierazi du Feringiak bere etniazko nortasuna, eta alde honetatik beste edozein etniaren parean jarri nahi duela bere burua.

FRIUL

Italiako eskualde bat da. *Friuli* deitzen diote italieraz. Sloveniarekin eta Austriarekin mugakide da. Zabalez 7.484 km². Milioi bat bizilagun. Hiriburua: *Udine*.

Friuldarrek, jatorriz eta etnia bezala, Romantxeekin eta Ladinoekin batera, Retia osatzen dute. Historiaren gorabeherak direla bitarteko, Friul beste bietatik bereiz gelditu da. Eta gaur egun, Etnia berezia bezala ikusi ohi da sarritan. Retiera hizkun-

tzak erromantzeak dira, baina ez daukate italierekin eta beste erromantzeekin zerikusirik, denak latinetik etortzea ez baldin bada. %70 bizilagun mintzatzen dira gaurregun friulieraz.

Italiako administrazioan Venezia-Giulia-rekin batera eskualde bat osatzen du, autonomi Estatutu berezia duten horietako eskualdea, halegia. Hain zuzen ere, hortxe dago Italiako administrazioaren okerretariko bat: benetako etniazko nortasuna duten eskualdeak, beste eskualde italiar baten batekin batzen dituztela. Horretaz gainera, gaurregun Friul-en barruan dago Sloveniaren parte bat ere, Italiaren eta Jugoslaviaren arteko mugek erdibitan banatzen bait dute Slovenia.

Friul pobrea da. Nekazaritzatik eta artzaintzatik bizi da batez ere. Horregatik emigrazio handia jasan du. Industria oso eskas finkatu da lurralde honetan. Friul, Italiaren bazter lurralde bezala, Estatuaren ekonomiazko aurrerapen eskemetatik kanpo bezala gelditzen da. Egoera horrek sortzen duen emigrazioa dela eta, Friul-ek bere lan indarrak eta bertako buruzagi izan daitezkeenak galdu egiten ditu, kanporatu beharrean, lanbila.

Friul-eko bertako mugimendu politikoa oso berria da. Orain arte eta orain bertan ere, han ihardun diren indar politikoen estrategia estatalista batez jokatu izan dute. 1966an sortu zen *Moviment Friul* izeneko indar politikoa. Baina honen eskabide eta burrukagaiak ere ekonomiazkoak dira batez ere, eta ez politika zabalekoak. Ekonomiazko eskabideak ez dira etniazko eta hizkuntzazko eskabide eta burrukagaiekin ondo lotzen. Etniazko erreibindikazioen mailan askozaz biziagoa da *Int Furlan* hilabete-kariaren inguruan biltzen den taldea. PNV-EAJekin batera Europako Nazionalitateen Batasun Federaleko kide da *Int Furlan*.

Bada beste talde «separatista» bat ere. Baina han bertan baino politika burruka handiagoa beharbada, emigranteen artean daramatena da, herri kontzientzia piztuaz.

Mugimendu friulanistak ez du oraindik egoki lotu ahal izan alienazio etnikoaren eta alienazio ekonomikoaren arazoa, politika oso baten barnean bilduaz.

XIV. mendekoa da friuleraz idatzirik aurkitzen den lehen idazkia. Geroztik literatura handi-handirik ez du landu Friul-ek. Baina poesian bereziki baditu bere idazle onak.

FRYSLAN — FRISIA

Holandako iparraldeko Probintzia bat (*Frisia* izeneko) eta Alemaniaren eta Danimarkaren lurralde batzu biltzen ditu Fri-

siak. Zabalez 13.030 km² ditu. 2.000.000 bizilagun. Hiribururen izena Grins da. Frisiarrak edo frisoiak deitzen dira bertakoak.

Gaurregun %20 mintzatzen da frasieraz. Eta hain zuzen ere, Nazioaren hiriburuan galdua da aspalditik hizkuntza. Alde hone-tatik, hau da, hizkuntzaren eta kulturaren aldetik, garrantzi handiagokoa da Ljouwert hiria.

Frisiak beti izan du emigrazio handia. Baina benetako emigrazio ekonomikoa XIX. mendetik honakoa izan da batez ere. Izan ere, Lurralde Behereetako eta Alemaniako industri iraultzatik kanpo gelditu zen Frisia. Honek bere nekazaritzari lotua iraun zuen.

Gaurregun, Frisiaren ekonomia turismoari dago oso lotua. Emigrazioari eta ekonomiari begiratu, Frisiak antz handia du Ipar Euskal Herriarekin.

Indoeuroparra da frisia. Eta alemanieratik eta holanderatik baino hurbilagoa da inglesarekin. Mende honetan, nazio kontzientziarekin batera, hizkuntz eta literatur errenazimendu bizi samarra hasten da. 1919an kaleratu zen lehen astekaria frasieraz. Ordutik honutzat beste aldizkari batzu ere bizi izan dira. Alemaniak Holanda okupatu baino lehenagoko urtetan, lehen mailako eskolan eta, frisia irakasten hasi ziren; horrela Holandak nolabait kulturaren hildotik bideratu nahi bait zuen, sortu berria zen nazionalismoa. 1950ean Frisiako Probintzian eskola elebiduna jarri zen. Hala ere, behemilako urtetan hartzen du garrantzia frasierak; erdimailakoetan eta goimailakoetan praktikan ia baztertuta gelditu da. Ez dago egunkaririk frasieraz; holanderazkoek zerbait frasieraz ere ekarri badakarte.

XIII. mendetik hona frasierazko literatura aurki genezake. Aski aberatsa izan da; baina aspaldiko literatura epikoa batez ere galdu egin da. XIX. mendean birpizten da benetan frisiar gazteen mugimendu politiko-literarioa. Zoritxarrez frisiar askok bere hizkuntza galdu egin du; horregatik irakurlegoa murriztua gertatzen da.

Frisia banatua dago, Holandaren eta Alemaniaren artean batez ere. Horregatik burruka nazionala bateratzea zailagoa gertatzen da. Errebindikazio politikoa kulturaren bidetik doa berziki. Baina Frisiako Probintzian batez ere gero eta gehiago dira oso politizaturik dauden frisiar abertzaleak. Horieta nabarmena eta indartsuena FNP (Fryske Nasjonale Partij = Frisiar alderdi nazionala) da. 1967an, hauteskundeetan, %8 boz berega-

natu zituen. Beste bi alderdi ere badira Frisiako Probintzian, Frisiaren etorkizun politikoa Europako Federazioan jartzen dutenak.

HARPETANIA

Heiko Sagredo de Ihartza-k etnia bizi bezala hartzen du *Harpetania* izeneko. Savoia eta Dauphiné-ren zatirik handiena (biak Frantzian), Val d'Aosta, Turin probintziako beste bailara batzu (Italian) eta Suizako Vallais eta Fribourg Kantoinak: lurralde hauk biltzen ditu Harpetaniak. Frantsesa da zabalduea eta indartsuena hizkuntza bezala lurralde hauetan; baina harpetaniera ere bizirik dago. Hizkuntza ofizial bakarra noski frantsesa da (Italiako alderdian, berriz, Italiarekin batera).

Honela definitzen du Ihartzak harpetaniera: «une langue qui pour plus des 2/3 fait partie du groupe occitano-catalano-gascon et pour 1/3 est langue d'oïl»⁷.

Harpetania, nazionalitate bezala oso galdua egon da, herriaren kontzientzia eta burruka politikoaren mailan; baina etnia bezala definitzeko elementuak hor diraute.

Savoian bada gaur mugimendu nazionalista bat, etniaren berezitasunak zaindu nahi dituena. Val d'Aostan, Italiako administrazioak, frantsesa kontutan hartzen duen bezala, harpetaniera ez du haintzakotzat hartzen. Burgesen hizkuntza bezala ikusten du Ihartzak frantsesa, eta herriaren hizkuntza bezala harpetaniera.

Nahiz eta eskualdeko Alderdi politikoak ere frantsesaren alde egon (italieraren aurrez-aurre, halebegia), gaurregun bada mugimendu nazionalista bat Val d'Aostan, HEL izeneko; bai eta beste talderik, oraindik indar handirik ez duenik. Harpetaniako Suizako alderdian ez da oraindik alderdi edo talde politiko «abertzale» nabarmenik sortu.

KERNOW — CORNWALL

Ingalaterraren hego-mendebaleko azken lurmuturrari deitzen zaio horrela. Etnia berezi bat bizi da hor, bere hizkuntza eta guzti. Kernow osatzen dute, hurbil dituen *Scilly* irlek ere. Denetara 3.562 km² ditu Kernow-ek. Bizilagunak: 350.000. Hiriburu: *Bodmenei* (Bodmin). Kernow, Ingalaterraren administrazioari dagokionez, beste edozein County bezala da; ez zaio berorren etniazko nortasuna ezagutzen.

Kernow-eko etniaren hizkuntza *kernevek* deitzen dute beraiak. Baina gaurregun oso guti dira mintzatzen dutenak. Orain dela mendebete, erabat galdu zen hizkuntza hau.

Etnia honen populazioa gutitu egin da azken mende honetan. Arrazoina, ekonomiazko atzerapena. Kernow-tar asko penintsula barrura edo Ameriketara inmigratu da. Bestalde, ingelesak bertako meatzeek baliatu izan dira, eta gero eta gehiago bertako giroaz ere bai; izan ere, gero eta handiagoa da ingelesen turismoa Kernow-en.

Kernevek hizkuntza keltikoa da, galesaren eta bretoiaren antzekoa. Mende askotan zehar galduaz galduaz joan da. Baina Ingalaterrako erlijio erreformak ingelesa sartu zuen kultu hizkuntza bezala, eta hori izan zen kolperik handiena. Eta XIX. mendean haseran erabat galdua gelditu zen. Baina XX. mendean berriz ere birpiztu nahian hasten dira. 1932an kernewek hizkuntzaz liturgia ospatzen hasten dira. Gaurregun, badira ehundaka batzu beren hizkuntzaz mintzatzen direnak. Eta eskola batzutan ere irakasten da. Hala ere, oso makala da kernewek hizkuntzaren indarra, eta administrazioa ez da horretaz arduratzen.

Literatura jakingarria ukan du Kernow-ek, bereziki herri literatura. Gaurregun badira gazte batzu poesiak beren hizkuntzaz egiten dituztenak.

Kernow-en ekonomia kolonia batena da; Ingalaterrari lehen gaiak ematen dizkio (mea, nekazaritzako fruituak), eta Ingalaterrak turismoa eskaintzen dio.

Ekonomi egoera honetan, eta emigrazioak eta turismoak itota, 1951n sortzen da politik burrukarako bertako lehen alderdia. Ofizialki behintzat ez da independentziaren aldekoa, bai federalista, Britainia Batuaren barruan. Nazionalitatearen ezaugarri nagusia hizkuntza denez, hori birpiztea da alderdi horren egitekorik nagusia. Baina badu bere garrantzia politika mailan ere, eta gero eta handiagoa gainera.

Bada beste talde politiko «separatista» bat ere.

Kernow-tarren etni kontzientzia indarrez birpizten ari da.

MAN Irla

Irlandako Itsasoan dagoen irla txiki bat da *Man* izenekoa. Etnia berezi bat bizi da bertan. 750 km² da zabalez. 50.000 bat bizilagun ditu.

Administrazioari dagokionez, Man-ek bere parlamentua du; ez da Britainia Handiko zati bat, nahiz eta pertsonalki Ingalaterrako Erreginari loturik egon, irlako *Lord* bait da erregina.

Herri honen hizkuntzari *manx* deritza. Irlanderarekin hurbiltasun handia du. 1610ekoa da hizkuntza honetaz idatzirik aurkitu den idazkirik zaharrena. Ez du literatura aberatsik, herria ere hain txikia izanik. Orain dela mendebete, artean oso erabilia zen hizkuntza hau; baina geroztik, kontrako politikagatik eta turismoaren indarrez, ia erabat galdu da.

Baina azken aldean birpizten ari da hizkuntza, eta honekin batera bertako folklorea ere bai. Gaurregun ehundaka batzuk *manx* hizkuntza erabiltzen dute. Artikuluren batzu ere idazten dira bertako astekarietan.

Dena dela, oraindik errenazimendu honek ez du indar handirik hartu; eta ez du burruka politiko eratuaren bidea urratu oraindik. Autonomia handia du Ingalaterrari buruz; eta honetatik erabat bereiztekotan —eta horrela bere nortasun etniazkoa birpizteko eta defendatzeko—, oso txikia da Man Irla.

OCCITANIA — OKZITANIA

Frantziako Estatuaren erdi eta hegoaldean dago, 30ren bat departamentu besarkatzen ditu, Espainiara (Val d'Aran) eta Italiara ere sartzen delarik. Lurrez eta biztanlez, herri tipietan handiena da bera: 196.000 km² eta 11.850.000 biztanle, Sergio Salviren datuen arauera. G. Héraud jaunak goragotik jotzen du. Heiko Sagredo de Ihartzak, aldiz, askoz beheragotik: Okzitania deitzen denaren barruan Vasconiaren parte bat, Akitania, Provenza eta Harpetania sartzen bait ditu.

Oc hizkuntza mintzatzen dute okzitanoek, latin hizkuntza. Hizkuntza hau zati handi batetan galdurik dago: %10 edo milioi bat pasea da «occitan» edo okzitaniera mintzatzen duena. Nazio debekatu guztietan literaturarik aberatsena honexek izan du, zailtzarik gabe. Literatura frantsesaren aurretikoa da Oc-ekoa. «Trovadore» edo Erdi Aroko bertsolarien tradizioz hoberenaren habia hementxe dago. Okzitanoen zibilizazioa Europa osora hedatu zen. Kanpoan ezagutzen den literatura honetako poeta, XIX. mendeko Mistral da, eta beronen obra *Mirèio*.

Okzitaniak ez du sekula izan legezko edo politikazko nortasunik. Lurralde ezberdinetan zatikaturik egon izan da, batasun kontzientzia handiegirik gabe maizenik. Hizkuntzak, kulturak

biltzen ditu okzitaniarrak. Eta Heiko Sagredo de Ihartzaren ustetan, horrek ere ez, ekonomiak baizik: Okzitaniaren problema, arazo ekonomikoa litzateke honentzat. Momentu honetan, egia esan, problema ekonomikoa ikaragarria da. Frantziako kapitalismoak hango ondasunak hustiatu eta langabezia sortu egin du. Eta beraz, jendearen hanka egin beharra. Karkulatzen denez, mende t'erdian hiru milioi biztanle galdu ditu Okzitaniak, hau da, jendetzaren lautatik bat. Asko eta asko Parisera joan da. Egoera hau esplikatzeko, aspaldi honetan, hango politik taldeek erabili ohi duten eskema, «barne kolonialismoarena» da.

Okzitaniaren galbide bezala ikusia den egoera honi frente askotatik egiten zaio kontra. Bada hizkuntzaz jabetzeko lehiarik. Udako Unibertsitate bat ere bada. Kantari zenbaitek ere kontzientzi sortzaile lan gaitza egin dute, hala nola, G. Broglia, C. Marti, J.-P. Verdier, eta abarrek. Baina zalantzarik gabe, kultur mailan lanik gehien egin duena IEO delakoa da, alegia, Okzitaniar Estudioen Institutua. Gerra ondorengo okzitaniar kontzientziaren sortzaile, eta lehen fruitu aldi berean, bera da, 1945ean sortua. Okzitanismo politikora okzitanismo kultural honexetatik igaroko da asko.

Okzitaniar mugimendu politikoen artean zaharrena, PNO edo Okzitaniar Alderdi Nazionalista da, François Fontan jaunak 1959an sortua. Okzitaniaren independentzia aldarrikatzen du alderdi honek, munduko etnia guztien artean egikarrituko litzatekeen burujabetasuna. Gorabehera handiak ukan ditu alderdi honek, eta ez du nonbait indar handirik. 1962an jende inportante gehiago bereganatu zuen COEA delakoak (Comitat Occitan d'Estudis e d'Accion), Robert Lafont jaunak gidatuak. Hemen hasten da lehenengo aldiz, Okzitaniako errealitatea barne kolonialismo bezala interpretatzen. Bestea baino ezkererago dago, noski. Sozialismo moderatu bat proposatzen dute Robert Lafont eta honen lagunek, nazio arazoari espreski ekonomi hedadura erantsirik. Bederatzi urteko bizitza izan du COEAK, zeren eta 1971n gehienak ezkererago bait doaz eta alderdi politiko bezala funtzionatu nahi bait dute, COEA desagertu egingo da, eta LO (Lucha Occitana) sortuko. Hauen burrukaren planteoa antikapitalista eta antikoloniala da. Mugimendurik eragikorra bilakatu zen agudo. Barne kolonialismoaren aurkako burruka, inperialismoaren aurkako burruka mundialaren zati bat bezala kontsideratzen dute. COEAKoak intelektualegiak omen ziren. Hango batzuetaz gain, jende berri eta gazte asko sartu zen LOra: «Théâtre de la Rue»koak, lurlangilek, Ekintza Okzi-

taniarraren Batzordekoak, etc.). Okzitaniar berezitasuna eta lan-gile arazoa batean eramaten saiatzen dira gogotik.

Azkeneko urteotan, okzitaniar mugimenduaren burrukarik behinena, lurrari lotua da: lana lortzearena, emigrazioa galeraz-tearena. Burruka hau, 1972az geroztik, Larzac-eko zelaiaren inguruan gertatu da. Okzitaniar erreibindikapen askoren sinbolu izan da. Pariseko Gobernuak militar zelai egin nahi zuen Larzac, horretarako artzainak eta nekazariak handik kanpora bidaliz, noski. Okzitaniartasunaren sinbolu gertatu da Larzac defendatzea. Biziki esanahitsua da *Volem viure al País* (Herrian bizi nahi dugu) mugimenduak lortu duen izugarritzko arrakasta.

PIEMONT (MEDIOLANIA)

Mediolania izena erabiltzen du Guy Héraud-ek Italiaren Iparralde osoa izendatzeko —Venezia eta beste Etni gutiengoak kenduz—. Eta honela zehazten du lurralde hau: Piemont, Lombardia, Suiza italiarra, Liguria, Toscana ipar-mendebalea, Emilia-Romagna, San Marino Errepublikak, Marche eskualdearen iparralde.

Italiaren batasun politikoa oraindik oso berria da, eta hizkuntzarena ere bai; italicaren batasuna egiteko toskanoa hartu zen oinharri bezala. Eta horrela Estatu osoan zabaldu eta gainditu da. Baina —bestelako hainbat etnia eta hizkuntza aparte— italiertatik hurbil samar egon arren, italierekin berdindu ezinezko beste hizkuntzarik ere bada Italian, bere nortasun eta berezitasun hizkuntzazkoa duenik, halegia. Hauetako bat aipaturiko Mediolanian mintzatzen den hizkuntza galo-italikoa.

Sergio Salvi-k ez du haintzakotzat hartzen hizkuntza hau, italiaren dialektutzat jotzen duelako edo. Heiko Sagredo de Ihartzak berak ere Mediolania honetaz ez du hitzik egiten, baina horren alderdi bat, *Piemont*, nabarmentzen du, etnia berezi bezala.

Baina Héraud-ek berak ere, Mediolania zabal horretan, hizkera berezi-bereziena eta nabarmenena bezala Piemont-ekoa ikusten du. Dena dela, Mediolanian bizi den hizkuntza galo-italiko hau benetako hizkuntza dela esan daiteke, eta bereziki Piemont-en nabarmendu eta gorpuztu da hizkuntza autonomo eta batu bezala. Izan ere *Risorgimento*-ren ondoren Piemont-eko hizkuntzaz argitaratu izan ziren egunkari batzu. Bi poeta handi ere izan zituen garai hartan.

Izatez Piemont-en sortu zen Italiako Erreinua, eta Italiaren batasun politikoa. Gaurregun, berriz, Italiako eskualde bat besterik ez da. Hiri nagusia Turin da. Hala ere, Mediolania baino askozaz definituagoa da Piemont, herri eta etnia berezi bezala, bere hizkuntza, historia eta guzti. Orain ere askok mintzatzen du, Italicatik aparte, Piemont-eko hizkuntza. Baina irakaskintzan ez da onhartua.

Turin-en inguruan industria handia indartu da, eta eskualderik aberatsenetakoa da Italian.

Piemont-ek ez du etni kontzientzia politizaturik, ez eta nazionalitate mugimendurik. Hala ere, badira Piemont-en nortasun kulturazkoa baieztatu eta indartu nahi duten taldeak. Talde politikoak ere badira: Assion Piemonteisa (eskuindarra) eta ALP (Assosission Liber Piemont), marxista-leninista.

RETIA

Jatorriz hizkuntza bakarra zen reto-romanoa; erromantzea bera. Baina italieraren eta alemanaren menpean eta eraginez, hirutan banatu zen etnia hau: Romantxeak, Ladinoak eta Friul-darrak. Hiruron artean ez dago gaurregun batasun jabetasunik.

Romantxeak Suizan kokaturik daude gaurregun. 50.000 inguru bizilagun dira: gehienak *Grisons* kantoian bizi dira.

Suizan hiru dira hizkuntza ofizialak: Alemana, frantsesa eta italiarra. Baina bere bizia defendatzeko eta indartzeko inolako Estaturik ez daukan romantxeak, hain zuzen ere, ez dauka ofizialtasunik Suizan ere, nahiz eta hizkuntza nazionalizat hartua izan. Romantxeen hizkuntzak ez du batasunik lortu, hainbat dialektutan banaturik bait dago.

Eskoletan era eta neurri desberdinetan romantxea irakasten da; eskola liburuak ere argitaratzen dira, laguntza ofizialaz; bai eta zientzi liburuak ere.

Hala ere, romantxeek ez dute indar ekonomikorik eta politikorik; eta horregatik kanpotikako kultureztapena ere errazagoa gertatzen da, etniaren etorkizuna bera arriskutan jartzen dutelarik. Romantxeen arazoa politik mailan oraindik ipintzeko dago.

Izatez, Suizako Konfederazioak ez ditu benetan haintzako-tzat hartzen Kantoi barneko gutiengoak, hura ez bait dago etnien arabera eratua.

Ladinoak Italia Estatuko hiru probintzietan banaturik daude: Süd-Tyrol edo Alto Adige-n, Belluno-n eta Trento-n. Dene-

tara, 23.500 bizilagun inguru dira Ladinoak. Baina emigratuak ere asko ditu herri honek: 6.500 edo. Proporzio ikaragarria, hain herri txikiarentzat.

Ladinoak Austriaren menpean bizi izan ziren Europako lehen gudea amaitu arte. Italiaren menpean, hiru probintzian banaturik daudelarik, ez dute kultur eta hizkuntz politika batasunik. Süd-Tyrol-ek bakarrik babesten du ladinoen gutiengoa probintzia barruan.

Banaketa horixe da, hain zuzen ere, sustraizko arazoa. Eta *Movimento Ladino* delakoa, guztien artean probintzia bat bakararra sortzekotan burrukatzen da.

SAMOEN HERRIA — LAPONIA

Laponiak Noruegako, Suediako eta Finlandiako iparraldea hartzen du. Lurralde zabala da. Eta bertan bizi den herria edo etnia oso sakabanaturik bizi da. 32.500 bizilagun inguru dira. Hizkuntza berezia dute, finlandieraren familia berekoa.

Lapoiak nomadak dira. Renoa dute beren ekonomiaren oinarrietakoa. Baina horrekin batera arrantzatik ere bizi dira lapoiak.

Lapoien hizkuntza eta kultura zaintzeko eta bultzatzeko elkarrekin pribatuak sortu ziren aurrenik, Laponia finkatzen den Estatu banatan. Guztien artean 1956an sortu zuten Iparreko Kontseilu Lapoia, hiru Estaturen artean eratua dagoen Iparreko Kontseiluaren pareko bezala.

Laponieraren batasuna lortua dute. Eta liburuak ere argitaratzen dituzte. Laponia ekonomia modernoaren bidetik (Suediak eta Noruegak eraginda batez ere) abiatzen den neurrian, kultura lapoiaren babestea eta zaintzea gero eta beharrezkoagoa da.

SARDINIA

Bertan *Sardigna* deitzen da irla hau. 24.089 km² ditu zabalera. Bizilagunak 1.500.000 dira. Hiriburua *Casteddu* (italieraz Cagliari).

Hiru probintzian banatzen da Sardinia Italiako Administrazioan. Eta Estatutu berezia duten eskualde autonomo horietakoa da Sardinia.

Sardiniaren hizkuntza sardiniera da. %85 bizilagunek mintzatzen dute. Baina, hizkuntza aldetik hain zuzen ere, Italiak ez

dio autonomiarik eman. Bestalde, Salighera (Alguer) uria katalana da hizkuntzaz, eta Carloforte, berriz, italiarra da. Sardiniera (edo *sardu*) erromantze bat da, italieratik aski desberdina. Baina hizkuntza honek ez du balio izan sardiniarrei nazionalitate kontzientzia emateko. Hala ere, sardiniera izan da sardiniarren kultura jatorra, herritarra, azaldu eta eman duena.

Sardinierazko literatura herriari eta hizkuntza mintzatuari loturik egon da luzaroan. Baina badu literatura idatzia ere, azken hiru mendeotan batez ere, eta poetikoa berezki. Baina kultur gizon gehienak italierara jotzen dute, eta ez dago albiste eta kultur aldizkaririk eta argitaldaririk, sardinieraz liburuak argitaratuko dituenik.

Ekonomi eta erakunde sozialaren aldetik oso atzeratua dago Sardinia. Nekazaritza eta batez ere artzantzatik bizi izan da bereziki Sardinia, ia oraintxe arte. Baina lanlurraren eta larreen parterik handiena bertako jauntxoek eskuetan dago: %1,8 jakak %44 lanlur dituzte; larreetatik %75 alokatuak dira.

Azken urteotan Italiako Estatuak industria eragin nahi izan du Sardinian, horretarako diru mordoak inbertituz; petrokimik industria handiak jarri ditu penintsulako oligarkiak; honek ez du inolaz ere Sardiako lanaren eta ekonomiaren arazoa konpondu, eta bai penintsulara diru mordoak eramanez. Langile espezialduak behar ditu industria horrek.

Horrela lanbila kanpora emigratzen den populazioa etengabea da. Sardiaren egoera eta ibiliera ekonomiko-soziala kapitalismo oligarkiko-estatalaren ondorio tipikoa da gaurregun.

Horregatik talde mugimendu politiko bertakoen burruka eta errebindikazioak ekonomiazkoak dira bereziki.

1921ean sortu zen *Partito d'azione* delakoa, Sardiaren etni kontzientzia esnarazten saiatzen dena. Baina zoritxarez politik indar eta eragin handiagoa eta handiena dute Italiako Alderdi estatalistek: Kristau Demokraziak eta Alderdi Komunistak batez ere (Alderdi Komunistaren Idazkari Orokorra, Berlinguer, sardiniarra da).

Azken urteotan biziago dirau beste azken mugimendu batetik, *Su populu Sardu* izenekoak: badu aldizkaria ere, italieraz eta sardinieraz idatzia. Italiaren kolonia bezala salatzen du Sardiaren egoera.

1969an *Movimento rivoluzionario independentista sardo* sortu zen. Etnien Europa batetan ikusten eta defendatzen da Sardiaren beregintasan politikoa eta ekonomikoa.

SAXONIA — ALEMANIA BEHEREA

Alemanian tradizionalki bi hizkuntza daude: Aleman goikoa eta aleman beherekoa. Alemaniako hizkuntza ofizialtzat, bigarren hau izan da onhartua. Baina bestea bizirik dago Holandako alderdi batetan eta aspaldiko Saxonian. Lurralde horretan %10ek mintzatzen du. *Sassisch* deitzen da hizkuntza hau. Holanderaren eta aleman goikoaren familiakoa da.

Sassisch hizkuntzak bere literatura garrantzizkoa eduki zuen Hanse Ligaren garaian. Gerora, eta Erreformaren ondoren bereziki, aleman goikoa garaitu zen. Gaurregun ere badu hark bere literatura, oso indartsua ez baldin bada ere.

Hizkuntza hau oinharri bezala harturik, benetako etnia bat (Estatuak gabekoa) dugula esan behar da, bere historia izan duena, eta oraindik bizirik dirauena.

Baina etni kontzientzia aski galdua dago. Eta politikaren mailan ez dago talde eraturik, etniaren nortasuna birpiztu, zaindu, defendatu eta bultzatuko duenik.

ESTATU BARNEKO GUTIENGO ETNIKOAK

Arrazazko, etniazko edo bestelako gutiengo sozialak aurki eta nabarmen daitezke Estatuaren barnean. Hemen, Estaturik gabeko etniak ikusi ondoren, Estatu barnean kokatzen diren gutiengo *etnikoak* aipatuko ditugu.

Gutiengo etnikoak, Europan behintzat, gehienak Estatuaren arteko mugek sortu dituzte, etniak zatikatu dituztenean; badira gutiengo batzu emigrazioz sortu direnak (emigrazio ekonomikoa, politikoa eta erlijiozkoa, denetik izan bait da historian zehar).

1. Alemanian

Slesvig aspaldiko lurralde daniarra da, baina historian zehar alemandu egin da neurri batez behintzat. 1920an Alemaniaren eta Danimarkaren arteko muga finkatu zenean, gutiengo aleman bat gelditu zen iparraldean, eta gutiengo daniar bat hegoaldean (Alemanian).

1948an eta 1955ean akordio batetara iritsi ziren bi Estatuak alde bietako gutiengoaren eskubideak zaintzeko eta babesteko, eskolari eta komunikabideei dagokienez bereziki. Horregatik poliki eratua dago gutiengo hauen hizkuntza eta kultur bizitza.

2. Austrian

Hiru gutiengo etniko-hizkuntzazko gelditu ziren Austria barnean Europako lehen guduaren ondorengo S. German-eko Tratatuaeren ondorio bezala. *Kroaziarrak* (24.500 bizilagun): badute beren eskola, prentsa, eta kulturaren aldeko asoziazio bat ere, *Kroziarren Kultur Elkartea*. *Hungariarrak* (5.600 bizilagun): beren hizkuntza ikasteko eskolabideak badituzte. *Slovenoak* (15.600 bizilagun): lehen mailako irakaskintza beren hizkuntzan dute; badituzte lizeoak, aldizkariak eta irratia ere.

Beharbada, Austriako gutiengoak, hain txikiak izanik ere, beste inon baino onhartuagoak eta babestuagoak daude.

3. Belgikan

Eupen-Malmédy lurralde bat dago Belgikan: aintzinako lurralde alemana zen hori. Eta hor mintzatzen den hizkuntza ere alemana da. Belgikako Estatuak ofizialki onhartua dauka lurralde hori hizkuntz eskualde berezi bezala, bai eta kultur komunitate aleman bezala ere, frantsesarekin eta neerlandesarekin batera (eta etnia waloiarekin eta flamandarrarekin batera).

4. Finlandian

Finlandia bi etniak osaturiko Estatu bat bezala legeztatzen da Konstituzioan: hau da, suomitarrek eta suediarrek osatua. Izan ere orain dela mendebete suediar gutiengo garrantzizko bat bizi zen Finlandian; gutxituz-gutxituz etorri dira geroztik, eta gaur egun %6,5 besterik ez dira. Jaiotzen urritzeak, emigrazioa eta asimilazioa dira suediar etniaren makaltze horren sustraiak.

Suediera hizkuntza nazionala eta ofiziala da Finlandian. Legez erabat elebiduna da, bada, Finlandia. Baina suomiera lurra jaten ari zaio suedierari.

5. Frantzia

Estaturik gabeko etniez gainera, gutiengo etnia bat baino gehiago dago Frantziako lurraldean.

— *Alsazia-Lorena* lurraldea hiru departamendutan banaturik dauka Frantziak. Historian zehar Alemaniaren eta Frantziaren arteko hainbat gorabeheraren leku beroa izan da lurralde hori. Bertako bizilagunak ia osorik alemanak dira hizkuntzaz eta etniaz. Frantziako administrazioak frantsestu nahi izan du, eskolaren bidez batez ere; baina gero eta indartsuagoak egin dira alemana eskolan emateko eskabideak. Eta azken urteotan mu-

gimendu eratuak ere sortu dira alemanaren irakaspena erreibindikatzeke. Frantziak ez dio oraindik konponbide egokirik eman.

— *Westhoek* deitzen da neerlandar herriaren mendebal-mendebaleko zatia, itsasaldekoa. Dunkerque da hiririk nagusiena. Frantziaren lurbarrietan gertatzen da gaur. Flamanderaz mintzatzen zen hemengo jendea, eta oraindik ere aski zabaldua dago hizkuntza hau, nahiz eta galduaz joan azken garaioan. Administrazio frantsesak ez du flamandera eskualdeko hizkuntza bezala ere onhartzen. Oso eskola gutitan irakasten da. Hala ere, bada aldizkaririk eta mugimendurik flamandarren hizkuntza eta kultura zaintzen saiatzen denik.

— *Korsika* Frantziaren menpean dago 1768tik hona. Eta frantsesizat dauka bere burua hango herriaren gehingoak. Ekonomi aldetik atzeratua dago Korsika, eta Frantziak hori bizkortzeko agindu dituen eta egin dituen programak ez betetzean, bertako burruka autonomista biziagotu eta mindu egin da. Hizkuntzalari gehienek italiarren dialektutzat daukate Korsikan mintzatzen dena. Frantziak ez dio inolako babesik eman, eta ez da eskolan irakasten. Korsikak emigrazio handia jasan du. 1973an lau mugimendu politikok autonomia eskatu zuten Korsikarentzat.

6. Grezian

Lau gutiengo aurkitzen ditugu Grezian. *Turkiarrak* (Trazian): 105.000 bizilagun inguru dira, baina gutitzen ari dira; nahiz eta legeek eskola bereziak eskaini, betetzez ez dira betetzen lege horik, eta alde horretatik turkiarrek duten autonomia alferrikakoa da. *Rumaniarrak*: 200.000 inguru dira. Greziak ez ditu rumaniarrak gutiengo etniko eta hizkuntzazko bezala onhartzten. *Bulgariarrak*: 1951n 18.000 lagun ziren; Greziak ez du gutiengo hau etnia berezi bezala onhartzen eta ezagutzen. *Albaniarrak*: 90.000 inguru lagun dira; historian zehar eraso handiak jasan izan dituzte Greziako gobernuaren aldetik; gaur egun ere, inolako babesik gabe, helendarren artean asimilatzeke arriskutan daude.

7. Britainia Haundian

— *Normandoen Irlak*. Etniaz, frantsesa da hemengo jendea. Frantsesa ez da ofiziala eta ia galdua dago; baina oraindik erabiltzen da herrian. Turismoak eta inolako babes legezkorik ezak galdu dute frantsesa. Administrazio oso berezia dute irla horiek, Erdi Arotik datorkiena.

— *Ulster*. Lurralde historikoa zatikatua dago, Ingalaterraren menpean dagoena ez bait da Ulster osoa. 1921ean Eire osotik bereiz gelditzen da, erlijiozko arazoengatik neurri handi batean. Bizilagunez, Eire-ren erdia dauka Ulster-ek; lurraldez, berriz, seirena besterik ez da. 1968tik hona IRAk aurrera eraman duen burrukak bere sustrai historikoak, politikoak, ekonomikoak eta sozialak ditu batez ere, ez erlijiozkoak. Hizkuntzari dagokionez, gaelikoa erabat galdua da Ulster-en. Ingalaterrak ez dio irtenbide egokirik aurkitu Ulster-eko arazoari; dirudienez, Eirerekin batzean eta federazio bat egitean legoke konponbide politikoa.

8. Italian

— *Slovenoak*. Italiako hiru probintzian bizi dira slovenoak: Udinen, Gorizian eta Triesten. Udine Italiakoa da 1866tik hona. Gorizia eta Trieste, berriz, Europako azken gerlaren ondoren erantsi zitzaizkion Italiari. Gorizian eta Triesten neurri on batetan onhartua dago slovenoa irakaskintzan; ez, ordea, Udinen; hemen ia erabat italieraz da eskola.

— *Greziarrak*. Calabria-ko eta Lecce-ko Probintzietan eta Sizilia irlan badira sakabanaturik 20.000 inguru, gerkeraz mintzatzen direnak. XVII. eta XVIII. mendeetan turkoengandik ihesi etorritakoak dira, edo, beharbada, Grezia zaharraren enperioaren garaian Italia hegoaldea koloniatu zutenen ondorengoak. Greziarrek ez dute eskolarik beren hizkuntzaz.

— *Albaniarrak*. 120.000 edo dira, XV. mendean Italiara etorritako albaniarren ondorengoak, hizkuntza gorde dutenak. Italiako hegoaldeko hainbat probintzian banaturik bizi dira. Literatura aberatsa ukan dute albaniarrek Italian, poetak batez ere. Albanierak ez du inolako babes legezkorik Italian.

— *Kroaziarrak*. Molise-ko probintzian bada kroaziarren komunitate etniko txiki bat.

— *Alemanak*. Süd-Tyrol (Italiarentzat Alto Adige) beti izan da lurralde alemana, etniari begiraturaz, eta Tyrol izeneko lurralde handiago baten alderdi bat. Izan ere, 1918an hirutan banatua gelditu zen Tyrol, eta hegoaldea Italiaren menpean. 7.400 km² ditu lurralde honek. Mussolinik erabat italianizatu nahi izan zuen, Italia hegoaldetik inmigrazio masiboa haruntz eramanez, eta tyroldarrak Austriara deportaturaz. 1946an akordio batetara iritsi ziren Italiako gobernua eta Austriakoa, tyroldarrentzako hizkuntz eta beste etni eskubideak babesteko eta zain-

tzeko. Baina gero Italiako Konstituzioan Trento-ko eskualdearekin lotu zen Südtirol, horrela «Trentino-Alto Adige» eskualdea eratuz. Südtirol dar talde armatu batzu sortu ziren 1960tik aurrera, eta burruka bizi baten ondoren, azkenik 1969an Italiako Gobernuak Etnia alemanari, Estatutu berezi baten bidez, hainbat eskubide ezagutu zion: hizkuntza ofizialduz, eskolan, komunikabideetan eta administrazioan.

Italia iparraldeko hainbat probintzian badira beste gutien- go aleman batzu ere, Italiak gutiengo bezala ezagutzen ez dituenak: Novara-n, Trento-n, Udine-n, Venezia-n.

— *Frantsesak*. Harpetania ikusi dugu lehen, Ihartzari jarraiki, etnia berezi bezala, bere hizkuntza eta guzti. Baina Harpetanian, frantsesa garaitu da. Horregatik, Harpetaniaren Italiako alderdian gutiengo frantses bat badela esan daiteke. Hain zuzen ere, Italiako Estatuak gutiengo frantses hau ezagutzen du bere administrazioan, eta horregatik Val d'Aosta-ri Estatutu berezia eman dio. Baina eskualde honetatik aparte, gutiengo frantsesa Turin probintzian ere hedatua dago. Mussolini-ren politika, Südtirol-en bezala, frantsesa galtzekoa izan zen, bai eskoletan eta bai administrazioan. Gaurregun, legez italiara eta frantsesa parean jartzen dira, baina hitzotz gelditu da lege hori, bai eskoletan eta bai administrazioan. Komunikabideak eta Elizaren jokabideak ere italierazko asimilazioa burutzeraz jotzen dute.

9. Suedian

Finlandian suediarren gutiengo bat bizi den bezala, Suedian ere bada 40.000ko finlandiarren gutiengo bat. Aspalditik Suediak ez du inolaz ere finlandiarren hizkuntza babesten; lehen mailako eskolan irakats daiteke finlandiera, baina nahi baldin bada bakarrik.

10. Suizan

— *Jura* Berna-ko Kantoinaren alderdi frantsesa izan da. 110.000 bat lagun ditu. Berna Kantoina ia erabat alemana denez, Jura gutiengo bat bezala gertatu izan da. Azken garaian bere nortasuna zaintzeko eta indartzeko, kantoin berezi bat osatzeko burruka eraman du Jura-k. Eta azkenik, orain dela guti lortua du.

— *Alemanak* gutiengo bat dira Fribourg Kantoinan; izan ere, hemen frantsesa bakarrik da hizkuntza ofiziala.

— *Alemanak* gutiengo dira Haut-Valais Kantoinan ere.

Suizako Konfederazioan oso berezia da hizkuntz gutiengoen egoera, alemana, frantsesa eta italiara, hirurak bait dira ofizialak maila berean; baina hizkuntza bakoitza bere lurraldeari lotuta dagoenez, benetakoak dira hizkuntz gutiengoak eta horien arazoak.

AMAIA, BAINA EZ ONDORIORIK

Aipamen errenkada hau eman ondoren, dena biltzeko hitz batzu gaineratu beharra dago; baina artikulua hau ez da inolako ondoriorik ateratzeko: ez historiazkorik, ez filosofiazkorik, ez politikazkorik ere.

Estatuak gabeko Etnia edo herrien eta Estatu barruko gutiengo etnikoen edo hizkuntzazkoen berri hainbat aldetatik eman dugu: geografia, demografia, administrazioa, kultur eta hizkuntz egoera, etni jabetasuna, nazionalitate erreibindikazioa eta burruka politikoa.

Europako nazionalitateen eta gutiengo etnikoen zapalkuntza hizkuntzazkoa eta kulturazkoa, herri horien ekonomi egoerari eta zapalkuntzari eta sozial dinamikari oso lotuak daude. Europa mendebaleko nazio ukatu gehienak pobreak, ekonomi aldetik atzeratuak, eta Estatu zentralistari eusten dioten oligarkia estatalistek ustiratuak dira. Sarritan turismo lurraldeak bihurtuak daude; horrela etniazko «bitxikeriak» ere turisten ikuskari bezala erabiltzen dira. Kernow, Frisia, Britainia, Man Irla, Sardinia, etab. nazioek horrelako ustirapen ekonomikoaren ezaugarri dute beren zapalkuntza kulturazkoa eta hizkuntzazkoa. Emigrazio masiboa da herri hauen desnazionalizazio ekonomiko eta etnikoaren biderik zuzenena.

Europako beste Etnia Estaturik gabekoak, berriz, indartsuagoak dira ekonomi aldetik, Estatuaren barnean. Baina horietan ere ez dago zapalkuntza etnikoa, soziala eta ekonomikoa bereizterik: eta desnazionalizazio etnikoaren oinarrrian daude zapalkuntza soziala eta ekonomikoa. Horietako ekonomia handiena, hain zuzen ere, oligarkia zentralista eta estatalistaren eskuetatik dabil; eta bestalde, inmigrazioa izan ohi da horien kultura eta hizkuntza desegiteko bide nabarmena, batez ere jendolde horik integratzeko behar lituzketen instituzioak kendu egin bait zaizkie herri horiei. Horietakoak ditugu Europan: Piemont, Euskal Herri hegoaldea, eta Katalunia hegoaldea.

Hau honela delarik, European kolonialismo eratu eta indartsu bat daukagula esan daiteke: hemengo estatalismoak sortua, hain zuzen ere. Kolonialismo estatalista horrek oinharrian ustirapen ekonomikoaren bidea hartzen du gehienetan; edota bestela kolonialismo kulturazkoaren itxura eta bidea hartzen du bereziki ekonomi aldetik aurreratuago dauden nazio ukatu horietan.

Artikulu honetan ekarri ditugun Etnien eta gutiengo etnikoen aipamenak, horien nazionalitate kontzientziaren eta askatasunaren aldeko burruka eratuaren arauera, sailka genitzakeen. Horrela egin du Ihartzak. Eta badu bere jakingarritasuna, Europako Nazio Zapalduen iraultza zein puntutan dagoen jakiteko, eta horien politika elkartua antolatzeke.

Nazio ukatu batek, bere nortasunaz jabetzean eta benetako nazionalitatea duela ohartzean, lau jokabide har ditzake: *asimilazioarena*: hau da, nazio gainhartzailearekin berdindu nahia, bere bereizgarriak galduz (honelakorik gertatzen da nabarmenki USAko beltzen artean); *baieztapenarena*: hau da, bere nortasuna gorde nahia, nazio gainhartzailearen parean, eta desberdintasun kulturazkoak eta hizkuntzazkoak zainduko eta babestuko dituen antolaketa sozial eta politiko batetan; *bereizkuntzarena*: hau da, nazio gainhartzaileagandik bereizi nahia, politikazko eta kulturazko burujabetasuna lortuaz; *gainhartzearena*: hau da, orain arte gainhartzaile izan den nazioa menperatu nahiko luke gutiengo nazionalak.

Jokabide hauk ez dira formula politikoak, horien oinharrian daudenak baizik. Horregatik ez dugu, zuzenean behintzat, adigai politikorik erabili horik adierazteko.

Europako nazio ukatuek, artikulu honetan aztertu direnek, beren nazionalitatearen jabe egiten diren neurrian, asimilaziotik ihese giten dute. Laugarren jokabidea ere, edo nazio gainhartzailearen lekua hartzearena, ez da ageri Europako nazio ukatuetan.

Baina bigarren eta hirugarren jokabideak dira bizi-biziaz gaurko Europako nazio ukatuetan. Hortxe gertatuko da Europako Etnien iraultza. Estatu barneko eta Estatu mugako gutiengo etnikoek, batez ere bigarren hauek, ez dute ipintzen iraultza biderik Estatu Europa honetan. Estatuentzako arazo politikoak eta etengabeko kezka dira horik, Estatu beren mugen aldakoritasuna etengabe aurpegiatzen dietelako. Baina nekez sortuko da hortik Etnien iraultzarik.

Europako Etnien iraultza Estaturik gabeko nazio ukatuegandik etorriko da, beren aldetik oraingo Estatuak ukatuko di-

tuztenean eta horien kontrako burruka, elkarturik eratuko eta aurrera eramango dutenean.

¹ WAGLEY, Ch. — HARRIS, M., *Minorities in the New World. Six Case Studies*, Columbia University Press, New York-London, 1970, 243 or.

² Lan honen oinharri bezala autore horren liburu hauxe erabiliko dugu: *L'Europe des Ethnies*, Presses d'Europe, 1963. Autore honekin batera, Europako etnien edo nazionalitateen arazoa zuzenki eta zabalki aztertu dutenak dira:

SALVI, S., *Le Nazioni Proibite*, Vallecchi, Firenze 1973.

HEIKO SAGREDO DE IHARTZA, *La Vasconie et l'Europe Nouvelle*, Elkar, Baiona 1977.

Hirurak erabiliko ditut artikuluko hau lantzean.

³ a. l., 26 or.

⁴ Id. *ibid.*, 78 or.

⁵ Euskal Herriarena eta Katalan Herriarena eta Galiziararena alde batera utzi da zerbaki honetan, azterketa berezi bat merezi dutelakoan eta emango zaielakoan. Era berean artikuluko honetan ez dira aztertzen beste artikuluetan, beraien garrantzi handiagoagatik, bereziki aztertu diren nazio ukatuak.

⁶ Bereizkuntza berdina egiten du Heiko Sagredo de Ihartzak, nahiz eta horren barruan gero sailketa bat egin, nazional burruka bizia goaren ala motelagoaren arauera.

⁷ a. l., 51 or.

P. A.

LA GEOGRAFIA EUROPEA DE LAS ETNIAS

Le geografía política de Europa es la de los Estados. Sin embargo, la Etnias, incluso como unidades políticas, son anteriores a los Estados modernos y al mismo Estado como tal. De hecho, los Estados europeos en su mayoría se han construido sobre la base de la absorción o división de las Etnias, para responder a los intereses económicos de la burguesía, precisamente en el marco estatal moderno.

La realidad de las «naciones prohibidas» o negadas de Europa no se puede, pues, analizar independientemente de su trasfondo y condicionamiento económico-social. Por eso mismo, es necesario distinguir las Etnias de los Estados capitalistas y de los socialistas de Europa, cuya situación legal y práctica difiere substancialmente en su conjunto.

Entre las Etnias de Europa hay que distinguir las Etnias privadas de todo Estado y las que, constituidas en Estado, sin embargo tienen una parte que constituye minoría dentro de otro Estado.

Así se presentan 11 Etnias o naciones prohibidas, desde los puntos de vista geográfico, económico, demográfico, administrativo, cultural y lin-

güístico, insistiendo sobre todo en el renacimiento de su conciencia nacional y en sus organizaciones políticas que reivindican y luchas por los derechos étnico-nacionales.

Sucesivamente se presentan más brevemente las minorías étnicas dentro de los diversos Estados de la Europa occidental.

La mayoría de los «naciones prohibidas» de Europa son regiones económicamente depresivas y explotadas desde los Estados centralistas, que, en compensación dirigen hacia ellas el turismo muchas veces desnacionalizador; su característica principal es la emigración masiva por motivos económicos. Hay otras pocas Etnias, incluso más desarrolladas y ricas proporcionalmente respecto de las otras regiones del Estado; pero en definitiva este desarrollo está dirigido y al servicio de las oligarquías estatistas y va acompañado de una masiva inmigración desnacionalizadora.

Por ello la interpretación de la situación de estas «naciones prohibidas» de Europa desde el punto de vista de la colonización es válida en general, como colonización económica o al menos como colonización cultural.

El nivel de concientización y de planteamiento de la lucha de liberación nacional y social es diverso en las varias naciones prohibidas. Pero cada vez más desde la coordinación y unión de las mismas se está planteando un reto revolucionario a los Estados Europeos.

LA GEOGRAPHIE EUROPEENNE DES ETHNIES

La géographie politique de l'Europe est celle de leur Etat. Cependant, les Ethnies, même comme unités politiques, sont bien antérieures aux Etats modernes et à l'Etat lui-même. En fait, les Etats européens, pour la plupart, se sont constitués sur la base de l'absorption ou de la division des Ethnies, pour répondre aux intérêts économiques de la bourgeoisie, précisément dans le cadre étatique moderne.

La réalité des «nations interdites» ou niées d'Europe ne peut pas être analysé indépendamment de leur arrière-plan et conditionnement économique-sociaux. A cause de cela, il est nécessaire de distinguer les Ethnies des Etats capitalistes et celles des Etats socialistes d'Europe, dont la situation légale et pratique diffère substantiellement dans son ensemble.

Parmi les Ethnies d'Europe il faut distinguer les Ethnies privées de tout Etat, et celles qui, organisées en Etat, ont cependant une partie qui constitue une minorité à l'intérieur d'un autre Etat.

De ce fait, il y a 11 Ethnies ou nations interdites en tenant compte des données géographiques, économiques, démographiques, administratives, culturelles et linguistiques, et surtout par la renaissance de leur conscience nationale et de leurs organisations politiques qui revendiquent et luttent pour des droits étnico-nationaux.

Par ailleurs, on peut présenter plus brièvement les minorités éthniques à l'intérieur des autres Etats de l'Europe occidentale.

La plupart des nations interdites d'Europe sont des régions économiquement dépressives et exploitées des Etats centralistes, qui, en compensation, dirigent vers elles le tourisme maintes fois dénacionalisateur; leur caractère principal est l'émigration pour des raisons économiques.

Il y a quelques Ethnies encore plus développées et plus riches par rapport aux autres régions de l'Etat; mais, en définitive, ce développement

est dirigé au service des oligarchies étatiques et est accompagné d'une immigration massive dénationalisatrice.

Ainsi donc, l'interprétation de la situation de ces «nations interdites» d'Europe du point de vue de la colonisation est valable en général comme colonisation économique ou au moins comme colonisation culturelle.

Le niveau de concientisation et de la mise en pratique de la lutte de la libération nationale et sociale est différent dans les diverses nations interdites. Mais en se coordonnant et s'unissant davantage il est posé chaque fois plus fortement un défi révolutionnaire aux Etats Européens.